

دار الفنون

ادبيات اور فلسفہ، تاريخ، جغرافيا، ادبيات

فلسفہ، اجتماعيات، تاريخ، جغرافيا، ادبيات

ایک آبدہ پر نشر اول نور

مندرجات:

- طور فان حيرياتى و بو حفرياتك تورك تاريخ و مدنيتنه متعلق تاريخى ..... [دوكتور كيزه]
 شرقى توكيو تورك خاقانلغتك احياسى ..... [م. شمس الدين]
 موزة هايونده موضوع بابلستان آبداتندن غوده آنك مقدس قاييق قاعدهسى [دوكتور اونغر]
 توركيا والسنة ساميه ..... [اورام غالاتى]
 روسيه ده فكر حريتك انكشافى ..... [يوسف بهجت]

زمره فسى

- كچن دوس حقنده بعض ايضاحات [پول ژانه] ..... [احمد نعيم]
 كتابيات تحليللىرى

استانبول — مطبعه عامره

۱۳۳۳

ادبیات فاکولتہ ہی مجموعہ

سنہ : ۱

کانون ثانی ۱۳۳۲

صافی : ۶

طور فان حفریاتی

و

بوصفہ بانک تورک تاریخ و مدنیہ متعلقہ نتیجہ [۱]

تورک اقوامنک اوائل تاریخہ سی حقندہ کی معلوماً تمز ، صوک زمانلرہ قدر پک محدود ایدی . اوروپا و بیزانس منبعلرندن کلن پک ناقص ، پک جزئی و اکثریتلہ انحرافلرہ اوغرامش خبرلر مستثنا طوتولدیغی حالده ، عمومیتلہ بوبابده منحصرآ چین تاریخلرینہ مراجعتلہ اکتفا ضروری بولونیوردی . چین تاریخلرندہ تورک اقوامنہ عائد پک قیمتدار معلومات موجود بولونماسنہ رغماً بونلردن حقیقلہ استفادہ ایدیله میوردی . زیرا برکرہ بوتاریخلر اوروپاچہ شیمدی یه قدر واضح و کافی بر صورتده نشر و تدقیق ایدیله مه مشدر . ثانیاً بونلر تماماً معلوم اولسه بیله ینه کافی عد ایدیله مز ؛ چونکہ بوتاریخلرده پک مهم برچوق نقطه لرده بزی محمولیت ساحه سندن قورتارده مامقده در . مثلاً تورک اسملری و عمومیتلہ تورک لسانلری حقندہ چین متابعدن آلینه بیلن معلومات دائماً بدرجه یه قدر شبه لی قالمشدر . بونکده باشلیجه سببی چین یازیسیدر . چین یازیسى حروفه مربوط اولیوب بر رسم یازیسى متابه سنده اولدیغندن تلفظ ایدیله صدایی تمامیلہ تمیل ایتمز .

[۱] معارف ناظر محترمی بک افندی حضرتلرینک حضور عالیبرنده دارالفنونده ویرلمش وبالآخره « تورک اوچانغی » نده و تورک — آلمان جمعیتنک دلالیتلہ « غلطه سرای سلطانیسی » نده تکرار ایدلمش اولان قونفرانسک متیدر .

بونک ایچون چین یازیسنی تشکیل ایدن رسملرک صورت قراٹی حقندہ بعضاً ک معتبر چینجہ متخصصلری آراسندہ بیلہ بویوک بویوک اختلافلر ظهور ایله مشدر . ازجمله قدیم برهون قآننک اسمی ، اک معروف ارباب اختصاص میانہ سندنہ ، « مودوق » ، « مہ کدر » ، « باغاتور » ، « موتہ » [۲] کبی درت مختلف طرزده تلفظ ایدلمکده در . ایشته بوسیدله ، یالکز چین منابندن استنباط اولونان تورک کلملرینک صورت تلفظی دائماً پک مشکوک عد اولنور .

صوک یکریمی بش ، اوتوز سنہ ظرفندہ ، اسکی نورکلرک ساکن اولدقلری حوالیدہ اجرا ایدیلن تحریات وحفریات نتیجہ سندنہ کشف ایدیلن تورک کتابهلری ، تورکلر حقندہ کی معلوما تمزی اساسلی بر صورتده تزییدہ مدار اولمشدر . تورک ماضیسنک پک قیمتدار بقایای آثاری باشلیجه ایکی محلدہ اله کچیریلہ بیلمشدر :

بونلردن برنجیسی ، موغولستانده « اورخون » نهری ساحلندہ ، ۱۸۸۹ سنہ سندنہ « یادرینچہف » [۳] طرفندن کشف اولونوب « طومسون » و « رادلوف » [۴] طرفلرندن حلنہ موفقیت کوستریلش اولان « کوک تورک » نامیلہ معروف کتابهلردر . ایکنجیسی ایسه ، تورکستان چینیدہ « مارق اورهل شتاین » [۵] وبا خصوص آلمانیا حکومتنک امر مخصوصیلہ تدقیقاتہ مأمور ایدلش اولان « فون لوقوق » طرفلرندن اجرا ایدیلن حفریاتنک نتایجیدر .

بو ایکنجی کشف ، میدانہ چیقاردینی آثارک کمیت واهمیتی اعتباریلہ برنجی یه پک فاشدر : برنجی کشف ، چینلیلرجه « تو-کیو » [۶] نامی ویریلن ودها دوغرو برتعبیر ایله « شرق تورکلری » دینیلماک لازم کلن قومک تاریخنه عاڈ پک قیمتدار برچوق نقاطی میدانہ چیقارمشدر . ایکنجیسی ایسه ، « اویغور » [۷] قومنک یدنجی وسکزنجی عصر میلادیلرده کی مدنیتی ارأه وایضاح ایدر .

Mote, Bagator, Meghder, Moduk [۲]

Iadrinzeff [۳]

Thomsen, Radloff [۴]

Marc Aurel Stein [۵]

Tou-Kioue [۶]

Uigur [۷]

عمومیته آلمانیا حکومتی طرفدن تورکستانه درت سیاحت علمیه اجرا ایتدیرلمشدر :
 بونلردن برنجیسی پروفیسور « غرون ودهدل » ک تحت ریاستنده ۱۹۰۲ - ۳ سنه لرنده ،
 ایکنجیسی پروفیسور « فون لوقوق » ک ریاستی آلتنده ۱۹۰۴ - ۵ تاریخ لرنده ،
 اوچنجیسی « غرون ودهدل » و « لوقوق » ک ریاست مشترکه لریله ۱۹۰۵ - ۶ سنه لرنده
 ونهایت دردننجیسی ده ینه « فون لوقوق » ک زیر ریاستنده ۱۹۱۴ ده اجرا ایدلمشدر [۸] .
 بو سیاحتلرک نتایجنی تدقیقه کیریشم دن اول ، سیاحت ایدیلن حوالی ایله اورالرده
 قدیم ساکن اولان اقوام حقنده برقاچ سوز سویله مک موافقدر :

« تورکستان شرقی » ویا - « تورکستان روسی » یه مقابل - « تورکستان چینی »
 نامی ویریلن قطعه ، هیئت عمومیه سیله غایت جسم بر وادیدن عبارتدر . بو قطعه مک
 اوچ طرفی غایت یوکسک داغ لره محاطدر : شمال و غرب شالیسنده « تیهن - شان » [۹] ،
 غرب بنده « پامیر » [۱۰] ، غرب جنوب بنده « قارا قورام » [۱۱] و جنوب بنده « کون لون »
 [۱۲] سلاسل جبالی امتداد ایدر . یالکنز شرق طرفی آچیق ایسه ده بونده مدھش
 چوللر تحدید ایله مکده در .

بو وادی عمومیته غیر قابل سکنادر . اراضیسنک قسم اعظمی سیار قوم داغلرندن
 مرکب دهشتلی چوللر تشکیل ایدر . یالکنز « قاریم » نهری سواحلی ایله بعض داغ
 اتکلرنده بولونان واحه لر قابل سکنا وزراعته مستعددر . مع هذا یاغمو رلرک قلت
 فوق العاده سی حسبیله بورالری بیله اروا واسقابه محتاجدر .
 بوراده کی چوللری املا ایدن سیار قوم داغ لری متمادیا تبدیل موقع ایدرک بعضاً بوتون
 بر شهری بیله ستر ایتمشلر و بو صورتله اورالرده موجود تورک مدنیت قدیمه سی آثار
 باقیه سنی محافظه ایله مشلردر .

چولک بوتون شمال قسمک سکنة اصلیه سنی ابتدا ، اغلب احتمالاً کوره « سمرقند »

Von Le Coq, Grünwedel [۸]

Tien-schan [۹]

Pamir [۱۰]

Kara-Koram [۱۱]

Küen.Lün [۱۲]

و «بخارا» حوالی سندن ہجرت ایش اولان و ایران شرقیہ منسوب بولونان، «سغدیلر» [۱۳] تشکیل ایدیوردی. بونلرک شرقہ دوغرو نرہ لره قدر ایلریله مش اولدقلری تمامیلہ معلوم دکلسده، موغولستانده دوقوزنجی عصرہ منسوب وسغدی لسانیلہ محرر برکتاہ بولونمش اولماسنه نظراً او دورده اورالره قدر ایلریله دکلری استدلال ایدیله بیلیر. سغدیلر، چین ایلہ حوالی غربیہ نک تجارتنه توسط ایدرک، اوزون مدت تورکستان چینیک حدود شمالیہ سندہ کائن «خوجو» و «طورفان» [۱۴] شهرلری جوارنده ساکن اولمشلردر. بونلر، او حوالیدہ اوروپا جنسنہ منسوب بر ملتک زیر حکومتندہ یاشامشلردر کہ بوملته چینیلر «یوئہ - چی» و ملل غربیہ «اسکیت» ویا «سیت» و تورکلردہ «توخاری» نامنی ویریرلر [۱۵].

قبل المیلاد ایکنجی عصرده، تورک - موغول قوملرینک مهاجرت عمومیہ سی باشلادیغی صیردهده، «هوآنغ - هو» [۱۶] نہرینک منبعلری طرفندن کلن و چینیلرجه «هیونغ - نو» [۱۷] تسمیہ اولونان بر تورک قومی، غربہ دوغرو توجه ایدرک مدہش بر محاربه دن صوکرہ «یوئہ - چی» لری بوحوالیدن طرز و اخراج ایلہ مشدر. منہزم اولان «یوئہ - چی» لرک بر قسمی جنوبہ دوغرو فرار ایلہ «تیت» اہالیسنہ التجا ایلدی؛ قسم اعظمی ایسہ، «تین - شان» داغلر تی آشہرق، «ایلی» نہری وادیسندہ «ساق» [۱۸] نامی ویریلن بر قومہ تصادف ایتدی. «هیونغ - نو» لر طرفندن تعقیب ایدلکجه دائماً «ساق» لری اوکہ سورہرک «یوئہ - چی» لر «باقریانا» یعنی «بلخ» حوالیسنه و اورادن ہندستانہ قدر ایلریله دیلر. نہایت ہندستانہ یرلشہرک، «ساق» لر ایلہ بالامتراج «ہندو - اسکیت» سلطنت جسیمہ سنی وجودہ کتیردیلر کہ بو حکومت ہندستان شمالینک قسم اعظمیلہ بوتون افغانستانی و تورکستانک بعض اقسامنی احتوا ایلر ایدی. «بودا» مذہبی بوتون آسیای وسطایہ بو حکومت واسطہ سیلہ انتقال و انتشار ایلہ مشدر.

بالادہ عرض ایدیلن سیاحت ہیئتلری طرفندن کشف ایدیلوب «سغدی» و «ساق»

Soghdisch [۱۳]

Chotcho, Turfan [۱۴]

Jüe-čj, Skythen, Tocharisch [۱۵]

Hoang - Ho [۱۶]

Hiung - nu [۱۷]

Sak [۱۸]

و «اسکیت» لسانریله محرر اولان بر چوق آثار، برلینده حل ایدلمشدرکه اوزمانه قدر بو اوج لسان تمامیه مجهول قالمشدی .

«هیونگ-نو» لره کلنجه، بونلر کیت کیده دهها زیاده غربه طوغرو ایلریلیه-رک نهایت اوروپایه واصل اولمشلدرکه بونلرک «هون» نامیه معروف اولان احفادی اوروپا تاریخنده پک مهم و نافذ بر وظیفه ایفا ایله مشلدر .

میلادک آلتنجی عصرنده نورکستانک شرق طرفلرنده، یعنی «قورلا»، «طورفان» و «قومول» [۱۹] نهرلری حوالیسنده دیکر برتورک قومی، یعنی «اویغورلر» بولونیوردی . غرب محررین جغرافیه سی طرفندن بوقومه «تغزغز»، یعنی «دوقوز اوغوز» نامی ویرلمشدر . بونلر آراسنده کرک «بودا» و «مانی» مذهبلی و کرک خریستیانلق انتشار ایله مشدر .

اویغور دولتی یدنجی عصر میلادی نهایترینه طوغرو یاواش یاواش قوت بولمغه باشلامش وتورکستانده ساکن اولان دیکر قوملر ایله اختلاطه کیریشمش ایدی . بو صورتله سکنه محلیه اساساً شمال تورکترینه منسوب اولان اویغورلرک نفوذی آلتنده تورکله شمشلر و اویغور لسانی آلمشدر . اویغور حکومتک پای تختی دخی «طورفان» جوارنده کائن اولان «خوچو» ویا «ایدی قوت» [۲۰] شهری ایدی .

اویغورلرک اوائل تاریخیه سی و «هیونگ-نو» لره اولان مناسبتلری هنوز لایقینه تحقق وتمین ایدمه مشدر . حتی اویغور تاریخک ادوار متعاقبه سنده بیله هنوز حل ایدیله مه مش بر چوق معمار نظر دفته چاریمقدن خالی دکدر . فقط هر حالده شوراسی تمامیه تعین ایله مشدرکه اویغورلرک دور تعالی و تکمیلی اولان سکزنجی عصر میلادی اواخرنده بوتون آسیای وسطی بونلرک زیر نفوذ و حاکمیتده بولونیوردی .

اویغورلر، مدنیت اعتباریه یوکسک بر مرتبه تکامله واصل اولان اک برنجی تورک قومیدر . بونلرک مدینتی بالطبع اصلی اولیوب محیط و مجاور بولونان ممالک متمدنه نک تأثیر و نفوذی آلتنده وجوده کلشدر .

«بودا» و «مانی» مذهبلی، خریستیانلق، چین مدینت قدیمه سی بو مؤثرلرک باشلیجه لری میاننده تعداد اولونه بیلیر . مع مافیله اویغورلر، مدینت و صناعتلرینک اک مهم قسمنی شرقدن دکل، غربدن و جنوب غربیدن، یعنی هندستاندن وبالخاصه شرقی ایراندن

اقتباس آیه مشرود در اسلحه، البسه، منسوجات و حتی آت طاقیملری هب ایران مصنوعاتنه تقلید ایدیلشدر. کتابه لرنده کورولن یازیلر دخی بو ایکی مؤثره تابعدر؛ یعنی بر طرفدن هند یازیلرینه و دیگر طرفدن شرقی ایرانده سفدیله میاننده مستعمل سامی الاصل یازیلره نسبت کوستریر.

هیئات کشفیه طرفندن اجرا ایدیان حفریاتک اک مهم قسمی، اویغورلرک دور اقباللرنده مرکز دینیلری و پای تخت سلطنتلری اولان «خوچو» شهری جوارنده اجرا ایدلمشدر. اویغورلرک «خوچو» شهرینی هانکی تاریخده اشغال آیه مش اولدقلری هنوز لایقیله معلوم دکلدر.

سکزنجی عصر میلادی اواسطنه قدر اویغور اهالیسنک قسم اعظمی «بودا» مذهبه تابع ایدیلر. او زمانلرده اویغور خانی اولان «بوغیغ» خان [۲۱] «مانی» مذهبی قبول ایتمشدر که بونک اوزرینه خانلرینه تبعاً کبار خلق ایله برابر اهالینکده قسم اعظمی «مانی» مذهبه داخل اولمش وایشته بوزماندن سوکره «مانی» مذهبی اویغورلر اوزرنده اجرای تأثیر ایتمکه باشلایه بیلمشدر.

خریستیانلق دخی بومملکتده آنجق یدنجی عصر دن اعتباراً اهمیت کسب ایده بیلمشدر. اوحوالیده کشف ایدیلن آثار خریستیانیه بقایاسو، یالکز یکانه بر مستثنا ایله، علی العموم دو قوزنجی عصر میلادی یه منسوبدر. بویکانه مستثنا ایسه بشنجی عصره عائد «پهلوی» حروفیله محرر بر «زبور» نسخه سیدر.

تقریباً یوز سنه قدر دوام وامتداد ایدن اویغور دوره کالی، اویغورلرک «مانی» مذهبه دخول وانتسابلرندن سوکره باشلامشدر. دو قوزنجی عصر اواسطنده اویغورلرک قوت وشوکتی، قیرغیزلرک هجوملری آلتنده محو اولمش وینه بوزمانلرده - تقریباً ۸۴۳ تاریخ میلادیسنده - اغلب احتمالاً کوره «خوچو» شهریده تخریب ایدلمشدر. بالآخره بو شهر یکیدن انشا اولنه رق اویغور حکومتی، اون دردنجی عصر میلادی نهایتنه قدر استقلالنی محافظه ایده بیلمش ایسه ده، آرتق بوزمانلرده تاریخاً مهم بر وظیفه ایفاسنه قدرت وقابلیت کوستره مه مشدر. مع هذا بودوره سقوط وانحطاطده بیله اویغور ادبیات وصناعتی، محدود اولقله برابر، مرحله دوام وامتداد ایدیوردی. اون بشنجی عصرده اسلامیتک حوالی مذکوریه دخولی اوزرینه اویغور سلطنتی استقلالنی تمامیه غائب

ایده رك حكومت اسلامیه ایچنه قاریشمش و او یغور ادبیاتی ده بوندن سو کره تمامیه منقرض اولمشدر .

او یغور لرك پایتختی و مرکز دینیسی اولوب، بودفعه کی تحریاتده کشف ایدیلن «خوجو» شهرینه کلنجه، بوشهره «ایدی قوت» نامی ویریلوردی که بو کله «مبارك» معناسنه کلن «ایدوق» و «بخت و طالع» و «حشمت» معنالیینه دلالت ایدن «قوت» کله لرندن مرکب و مخفف اولوب «مبارك حشمت» معناسنه کلیر . اسکی او یغور خانلرینک عنوان رسمییسی اوله رق ینه «ایدوق قوت» دن مخفف اولان بو «ایدی قوت» کله سی قوللانیلیردی . بوشهر حال حاضرده خرابه دن عبارت اولوب، بونک یرینه «آستانا» و «قارا خوجه» ناملرینی طاشیان ایکی قصبه دن مرکب دیکر بر شهر قائم اولمشدر .

«خوجو» شهر قدیمی، معبدلردن، مناسترلردن، مقبره لردن مرکب صرف دینی بر شهر ایدی . مقاصد دینییه عائد اولیان مبانیسی یالکز خان ایله ارکان خاندانه مخصوص اولان سرایلردن عبارت ایدی . معبدلردن بری بشنجه عصر میلادییه منسوب اولوب، دیکر لرینک درجه قدمی هنوز تمامیه تعیین ایدیله مه مشدر . بو معبدلرک دیوارلری دینی لوحه لر عرض ایدن بویوک رسملرله مزین ایدی که بورسملر شیمدی برلینه نقل ایدیلرک اوراده «علم اقوام» موزه خانه سنه وضع اولونمشدر . کرک بودینی رسملر و کرک دیکر رسم، هیکل، اویمه آثاری او یغور مدنیت قدیمه سنک درجه قیمتی پک واضح بر صورتده ارا نه و ایضاح ایله مکده در . بونلری وجوده کتیرن صنعتکارلر اصلاً اجنبی بیله اولسه لر، او یغورلر آره سنده بوکی آثار نفیسه نك استعمال و انتشاری، کندیلرنده بو صنایهی ادرا که کافی بر ذوق صنعتک موجودیتنه دلالت ایله مک اعتباریله، ینه پک مهم بر علامتدر . هر حالده او یغور لرك بو حوالیده متمکن اقوامی تورکاشدیرمک خصوصنده نه قدر قوت کوسترمش لر ایسه، او طرفلرده موجود مدنیتلری یرلی عد ایدیله بیله جک درجه لرده هضم و تمثیل قابلیتی ده اودرجه ده حائر بولندقلری شهه دن آزاده در [۲۲] .

[۲۲] قونفرانسک حین اعطاسنده، بوراده - بالخاصه بو قونفرانس ایچون کاشف شهر پروفسور فون لوقوقک برلیندن کوندرمش اولدینی - فوطوغرافیلر ضیا ایله عکس ایتدیریلرک ارا نه و بونلرک هر بری حقنده ایضاحات شفاهیه اعطا ایدلش و قونفرانسی تزین ایدن بو لطف و نزا کتلرندن دولایی مشارالیه «فون لوقوق» جنابلرینه بیان تشکرات اولونمش ایدی . قونفرانسک تورک اوجاغنده حین تکرارنده حصاردن برذاتک تکلیفی اوزرینه اوجاق نامنه پروفسور فون لوقوقه برتشکر تلغرافی کشیده ایدلشددر .

حفریاتك لسان اعتباریله تولید ایلدیکی نتایج ، تاریخ ولسان نقطه نظرندن ، دیگر آثار مدنیه نك كشفندن تولد ایدن فوائدی نسبتله ، پك یوکسکدر . ایلک ایکی سیاحت ائناسنده الیه ایدیلن ، خط دستلر هك عددی اوتوز بیکی تجاوزه ایله مکده در . بونلرک بر قسمی حل وایضاح ایدلمش ایسه ده بر قسمی حالا در دست تدقیق بولونمقده در . بونلر میاننده بر قسمی تورکجه دن باشقه لسانلره عائددر . مع هذا صرف تورکجه یه تعلق ایدن آثار بیله پك زنکین و قیمتدار منابع استفاده دن معدوددر . شو قدر وارکه بونلرک تدقیق وحلی پك اوزون وعمیق مساعی یه محتاج اولدینی جهتله ، هنوز کافه نتایجیله استفاده عمومیه یه عرض ایدیله بیله جک درجه لرده توضیح وتعیین ایده مه مشدر .

پروفیسور « ف . و . ق . مولر » [۲۳] و « فون لوق » هر سنه بونلره عائد تدقیقات جدیدینی حاوی یکی یکی اثرلر تألیف ونشر ایله مکده ایسه لرده ینه ثروت موجوده دن آنجاق پك آز بر قسمی میدان انتشار واستفاده یه قونوله بیلمش در . بو کشفیات محصولی اوله رقدها یاریم عصر مدت ارباب علمی اشغاله کفایت ایده جک آثار اله کچیرلمش وتدقیق ایدلمکده بولونمشدر . مع مافیله هر شی کبی بونلرک ده اک مهم مشکلات ابتداسنده ایدی . هر حالده بو کون دینیله بیله برکه تمامیله یکی ولغتلری ، قواعد صرفیه ونحویه سی شیمدی یه قدر مجهول قالمش برلسان کشف ایدلمشدر . موجود دیگر تورک لهجه لر یله مقایسه ایدیلرک بویکی لسانک الفاظی آ کلامق امکان داخلنده بولونمقده در . بوندن ایلریسی زمانه وغیره قلمشدر .

بو اثرلر ، اوزون مدت قوملر آلتنده مدفون قالدقلرندن پك چوق تخریباته اوغرامشدر در . بوجهته بونلرک حل وقراتی زیاده سیله مشکلات کوسترمکده در . بعض حرفلر پك سیلیک ومبهم بر حالده قالمش ، بعضاً بر متنک غایت قیصه بعض بقایاسی اله کچ بیلمشدر . بو ظاهری مشکلاتدن باشقه بر طاقم مشکلات معنویه ده موجوددر که بونلرک اهمیتی برنجیلره تفوق ایدر . بوده باشلیجه آثار مذکورده نك بر تورکجه متخصصی طرفندن بحق آرزو ایدیله جکی وجهله دوغرودن دوغروه لسان وادبیاته ویا تاریخه متعلق اولمامسیدر . تاریخ ادیان وبخصوص اوحوالیده پك زیاده تعمیم وانتشار ایله مش اولان « مانی » مذهبی وخریستیانلق تاریخلری ایچون درجه نهاییده حائر اهمیت اولان بو اثرلر میاننده ، تورک تاریخ ومدنیتی حقیقده قیمتدار معلومات جدیدینی محتوی برخیلی

بقایای آثاره دخی تصادف اولونمقده ایسه ده ، بونلرک تاریخنه عائد منتظم و مسلسل برار
مع التأسف موجود دکدر .

مع هذا تورک لسانیاتی اعتباریله بومتلرک قیمتی پک یوکسکدر . چونکه بونلرده اک
اسکی برتورک لساننک آثاری اولدجه واسع برمقیاسده کوروله بیلیمکده در . بومتلرده
شیمدی به قدر معلوم اولان تورک لسانلرینک اک قدیمی ، اورخون کتابه لرندن ده واسع
برمقیاسده نظر تبعمزه وضع ایدلمشدرکه آتیا هر تورکیات متخصصی ایچون تدقیقات
علمیه ولسانیه ده بومنبه لره صورت دائمه ده مراجعت ضروری برماهیت آله جق دیمکدر .
بواسکی تورک لهجه سی هم اوینغور یازیسیله ، هم ده مانى الفباسی و براهمی حروفیله محرر
آثاره مالکدر . بونلردن بالخاصه براهمی یازیسی صائتلری دائما تصریح ایلدیکی جهته
تورک علم لسانی نقطه نظرندن فوق العاده بر اهمیتی حائزدر . بویازی ایله محرر متلردن
نشر ایدیلنلرک کیت واهمیتی تزايد ایدنجه ، اسکی تورک لسانلرنده صائتلرک ماهیتلری
وصورت تلفظلری حقنده وبناء علیه - تورک لسانلری ایچون اک مهم برقاعده اساسیه
تشکیل ایدن - « آهنک صوائت » مسائله دائر پک صاغلام واساسلی معلومات آله
ایدلمش اوله جقدر .

دیگر طرفدن بوتدقیقات سایه سنده ، یالکیز اوینغورجه دکل ، دیگر تورک لهجه لری
حقنده کی معلوما تمزده تزايد ایده جکدر . چونکه موجود متلر آره سنده « کوک تورک »
و « موغول » لسانلری بقایاسی دخی وارددر . کرک بونلرک تدقیقندن وکرک بالخاصه
اوینغور لهجه سنک دیگر تورک لهجه لریله مقایسه سنندن او لهجه لره عائد پک مهم ویکی
معلومات آله ایدیله بیلیر . مثلا اوینغور وکوک تورک لهجه لرینک مقایسه سی سایه سنده ده
شیمدین کوک تورکجه به عائد یکی و قیمتدار بعض معلومات حصوله ککش وازجه له اورخون
کتابه لرنده موجود اولوب « طومسون » و « رادلوف » طرفلرندن شیمدی به قدرحل
ایدیله مش اولان بعض مهم کله لرک معنلری بوتدقیقات نتیجه سنده تعیین وایضاح
ایدیله بیلیمشدر .

بوکشیات و تدقیقاتک تورکلر آره سنده تعمیم وانتشاری سایه سنده ، تورکلرک ماضی
مدنیتنی کویستن بوقبیل آثارک تدقیق و تحصیلی مراقنک تورک ارباب شبابی آره سنده
پیدرپی تزايد وتوسع ایده جکنی امید ایدرم . برلینده بولوندیغم زمان ، زیارتیله مباھی

اولدیغ عثمانلی دوستلریمی دائما علم اقوام ، موزه خانہ سنہ کو توره رک بو آثاری کو سترمک
اعتیادندہ ایدم . عینی اعتیادہ تبعاً ، کرک طرف حکومتدن توسیع معلومات ایچون
اعزام ایدیلن و کرک کندی حسابلرینه تحصیل ویا زیارت مقصدیلہ برلینہ کیدن عثمانلیلرہ
آثار مذکورہ نیک زیارت و تماشاسنی توصیه ایدہرم . تورک قوم نجیبنک اک قدیم بقایای
مدینتی او کرہ نمک و بیلیمک هر عثمانلی ایچون بروظیفہ مقدسه اولمالیدر .

مدرس معاونی : اورال - آلتای لسانلری مقایسه لی صرفی مدرسہ

کیرہ

ابراہیم نجفی

